

REJSKI PROGRAM ZA PASMO BOSANSKI PLANINSKI KONJ

Rejski program za konje pasme bosanski planinski konj izvaja priznana rejska organizacija *MEDNARODNO ZDRUŽENJE REJCEV BOSANSKIH PLANINSKIH KONJ, Rtiče 1, Rtiče; (MZRBPk)*. Namenjen je ohranjanju avtohtone pasme bosanskih planinskih konj in zagotavljanju rejskega napredka ter določa pogoje in način vodenja izvorne rodovniške knjige za pasmo bosanski planinski konj.

Rejski program je usklajen z Uredbo EU 2016/1012 in Zakonom o živinoreji (Uradni list RS, št. 18/02, 110/02-ZUreP-1, 110/02-ZGO-1 in 45/04-ZdZPKG) in pravilniki ter ostalimi podzakonskimi predpisi, ki urejajo področje konjereje.

IZVOR IN RAZVOJ PASME

Bosanski planinski konj je avtohtona pasma konj, ki je bila že od nekdanj stalni spremljevalec narodov na teritoriju današnje Bosne in Hercegovine in zahodnega Balkana. Izvorno območje vzreje pasme bosanski planinski konj je območje BiH v bivši Jugoslaviji, ki ga na zahodu omejuje Dalmacija, severno reka Sava in vzhodno reka Drina. Reja se je iz omenjenega območja v različnih časovnih obdobjih razširila na druga, predvsem hribovita območja bivše Jugoslavije ter v druge države – Albanijo, Bolgarijo, Grčijo, Turčijo in Nemčijo. Znotraj skupine malih konjev je bosanski planinski konj najbolj razširjen in se odlikuje po vzdržljivosti, trpežnosti, ubogljivosti, veliki delovni sposobnosti, izjemni zanesljivosti in ravnotežju pri hoji po gorskih območjih.

Mnogi rejci bosanskega planinskega konja so bili v preteklosti primorani pripuščati kobile k arabskim in drugim žrebce, ker je bilo žrebcev pasme bosanski planinski konj premalo ali niso bili zadovoljive kakovosti. Pasma se je kljub poskusom pretapljanja predvsem z arabskim konjem ohranila v bolj ali manj prvotni obliki. Šele z ustanovitvijo Ergele Sarajevo se je začela organizirana reja, predvsem z namenom vzrediti čistokrvne plemenjake za potrebe deželne reje. Na temelju izkušenj, strokovnih utemeljitev in dosežkov je potekala vzreja čistokrvnih bosanskih planinskih konj v ergeli Borike, po drugi svetovni vojni pa tudi na vojaški ergeli Han Pijesak. Zaradi potreb kmetijskih gospodarstev in oboroženih sil jugoslovanske armade je bila tendenca in cilj vzreje po drugi svetovni težji tip tovrnega konja, to je nad 300 kg. Osnovna značilnost vzreje bosanskih planinskih konj v kobilarnah Borike in Han Pijesak je bila zaprta populacija, ki je temeljila samo na dveh linijah žrebcev: Miško in Barut.

Da se zagotovi obstoj in prihodnost bosansko planinskega konja je bilo na Borikah leta 2010 ustanovljeno Mednarodno združenje rejcev bosansko planinskega konja, ki ima sedež v Sloveniji.

Pod vplivom specifičnih klimatskih razmer in načina reje, se je izoblikovala sedanja populacija konj in rejski cilj za to pasmo.

REJSKI CILJ

Rejski cilj je skladen, plemenit toplokrvni konj, manjšega okvira, čvrste konstitucije dobrohotnega karakterja in razmeroma živahnega temperamenta, pravih, zanesljivih in izdatnih hodov, ki je primeren za vprego, za delo pod sedlom ter vse zvrsti ljubiteljskega konjeništvu.

Osnovne značilnosti bosanskega planinskega konja so:

Velikost	žrebci 132 – 144 cm kobile 130 – 142 cm
Barve	vse barve; razen sivcev, liscev in pegavcev, brez belih znakov. Dovoljena so manjša bela znamenja na glavi in izjemoma na nogah
Telesni ustroj	glava: srednje velika, plemenita, suha, velikih, živahnih oči, ravnega profila; majhna pokončna ušesa vrat: srednje dolg, dobro nasajen, dobro omišičen; telo: dolgo, široko in globoko, viher nižji, dobro formiran, pleče nekoliko strmo, hrbet dobro omišičen, prožen, s krajšimi, širokimi in dobro omišičenimi ledji, križ širok, zmerno pobit, dobro omišičen;
Fundament	korekten, čvrst, a suh, z dobro izraženimi sklepi; zadnje noge lahko nekoliko sabljaste, kopita čvrsta, pravilno oblikovana;
Gibanje	enakomerno, izdatno;
Posebne značilnosti	čvrsta konstitucija, zelo izražen spolni dimorfizem, vztrajnost in delavoljnost, dobro izkoriščanje krme, dobra plodnost.

VELIKOST POPULACIJE:

Populacija konj bosanske planinske pasme je majhna in konsolidirana. Ocenjena efektivna velikost populacije je pri BPK 34 plemenskih živali. Populacija je majhna in zaprta. Predvideva se, da se populacija, zaradi zelo slabih razmer v državah bivše Jugoslavije in tudi na evropskem trgu, v prihodnje ne more bistveno povečevati. Cilj v populaciji bosanskega planinskega konja je efektivno število živali povečati na 50 do 60, kar bi deloma zagotovili ohranitev in nadaljnji razvoj pasme.

Kategorija	Število živali v letu 2010	Število živali v letu 2015	Ciljno število živali

Plemenski žrebci	13	17	20
Plemenske kobile	36	69	100
Registrirana žrebeta	16	41	60
Mladi konji v 2. - 4. letu starosti	15	17	100
Ostali konji	11	10	20
Skupna velikost populacije	91	154	300

Zastopanost posameznih kategorij v populaciji je kritična. Število živali v kategoriji »ostalih konj« je ocenjeno glede na število žrebet, registriranih v zadnjih 15 letih ter glede na podatke Mednarodnega združenja rejcev bosanskih planinskih konj in informacije rejcev in lastnikov in je glede na cilj in namen reje primerno.

NAČIN REJE

V reji bosanskega planinskega konja se stremi za sonaravno rejo živali, ki zagotavlja optimalni fizični razvoj živali in vrstno specifično socializacijo. Rejski program neposredno ne predpisuje pogojev reje, priporoča pa:

- ekstenzivno rejo,
- da se živali zrejajo v objektih in na površinah, ki zagotavljajo bivanje živali v skladu z ekološkimi, etološkimi in drugimi zahtevami, ki jih določa pravni red na tem področju,
- da se živalim v pašni sezoni omogoči celodnevno pašo na ustreznih pašnikih.

Slednje je še posebej pomembno zato, ker so skromnost, odpornost na težke klimatske in ostale naravne razmere in zelo dobra sposobnost izkoriščanja grobe vlakninaste krme pomembne pasemske lastnosti.

Živalim so rejci oz. lastniki dolžni zagotavljati vso potrebno oskrbo in nego v skladu z uveljavljenimi etičnimi in etološkimi standardi.

Delovnim konjem za vse zvrsti rabe so rejci oz. lastniki dolžni zagotoviti privajanje na delo in pogoje ter način rabe v skladu z uveljavljenimi strokovnimi in etičnimi standardi konjenišva.

REJSKE METODE

Dovoljena je izključno čistopasemska reja. Osnova za nadaljnje rejsko oblikovanje bosanskega planinskega konja so živali, vpisane v rodovniško knjigo za bosanske planinske konje.

Dovoljene so vse oblike razmnoževanja:

- naravni pripust,
- osemenjevanje,

- prenos zarodkov.

Pripustna sezona traja od 15. februarja do 15. avgusta v tekočem koledarskem letu. Zaradi gospodarnosti reje so dovoljeni tudi pripusti v času izven pripustne sezone. Živali rojene v obdobju od 1. januarja do 31. oktobra se uvrščajo v letnik koledarskega leta v katerem so bile rojene, živali rojene v obdobju od 1. novembra do 31. decembra se uvrščajo v letnik naslednjega koledarskega leta.

IDENTIFIKACIJA, REGISTRACIJA IN VPIS V RODOVNIŠKO KNJIGO

Rodovniška knjiga

Rodovniška knjiga za bosansko planinsko pasmo konj je izvorna rodovniška knjiga. V izvorno rodovniško knjigo bosanskih planinskih konj so lahko vpisane samo čistopasemske živali te pasme. Križanja s katerokoli drugo pasmo niso dovoljena.

Preden je katerakoli žival vpisana v posamezne dele in razdelke Rodovniške knjige, v register žrebet ali register tujih konj, mora biti identificirana in registrirana v skladu s predpisi, ki urejajo identifikacijo in registracijo kopitarjev.

Način in postopki identifikacije in registracije - vpisa konj v posamezne dele in razdelke rodovniške knjige, v register žrebet, register tujih konj, register izpisanih konj, ter vpis rejcev in lastnikov živali, so opredeljeni v Pravilih o vodenju rodovniške knjige.

V Rejski program za bosanske planinske konje so vključene plemenske živali, ki so vpisane v naslednje sezname delov in razdelkov izvorne rodovniške knjige:

Glavni del rodovniške knjige

Knjiga plemenskih žrebcev

Knjiga plemenskih kobil

Dodatni del rodovniške knjige

Evidenčna knjiga žrebcev

Evidenčna knjiga kobil

Register žrebet

Dodatni registri

Vpis konj v posamezne dele in razdelke rodovniške knjige, v register žrebet, v register žrebcev za rejo in rabo, register tujih konj, register izpisanih konj ter vpis rejcev in lastnikov, je opredeljen v Pravilih o vodenju rodovniške knjige.

Za vpis tujih živali (živali, ki so bile prvič registrirane in vpisane v drugo – tujo rodovniško knjigo) in plemenskega materiala v rodovniško knjigo in priznavanje za pleme teh živali,

njihovega semena, jajčnih celic ali zarodkov, se smiselno uporabljajo vsa merila, predpisana v rejskim programom in Pravili o vodenju rodovniške knjige.

Žrebčevo seme, jajčne celice ali zarodki, se lahko uporabljajo le na osnovi zootehniškega dokumenta o priznanju za pleme

SELEKCIJSKI PROGRAM

Za zagotavljanje rejskega - selekcijskega napredka se izvajajo selekcijski ukrepi, opisani v selekcijskem programu:

- Vrednotenje porekla
- Ocena lastnosti zunanosti
- Vrednotenje po kvaliteti potomstva
- Presoja zdravja in plodnosti
- Razvrščanje v kakovostne razrede

V selekcijski program so vključene vse registrirane živali bosanske planinske pasme.

Vrednotenje porekla

Kriteriji, po katerih se vrednoti poreklo plemenskih živali bosanske planinske pasme konj, so posebej opredeljeni med pogoji za vpis plemenskih živali v ustrezen seznam rodovniške knjige, predpisani s Pravili o vodenju rodovniške knjige.

Ocena lastnosti zunanosti

Ocenjuje se lastnosti, ki jih opredeljuje rejski cilj. Lastnosti zunanosti bosanskih planinskih konj se ocenjuje po ocenjevalnem modelu predpisanem s Pravili o vodenju rodovniške knjige. Ocenjevanje opravlja komisija, ki jo določi strokovni svet MZRBPK.

Komisija opravi ocenjevanje na razpisanih pregledih, kar omogoča primerjavo večjega števila živali iste kategorije. V izjemnih primerih je upravičen pregled posameznih živali. Na osnovi ocene lastnosti zunanosti se konje razvršča v kakovostne razrede.

Vrednotenje po kvaliteti potomstva

V rodovniško knjigo se za vsakega plemenskega žrebca in kobilo vnesejo vsi rezultati, ki jih dosežejo njihovi potomci na:

- ocenjevanjih žrebet,
- pregledih za odbiro plemenskih žrebcev,
- pregledih kobil za sprejem v rodovnik,
- na uradnih razstavah.

Na osnovi dosežkov potomcev se plemenske živali razvršča v ustrezen razdelek rodovniške knjige oz. ustrezen kakovostni razred.

Presoja zdravja in plodnosti

Plemenske živali morajo biti zdrave, plodne in ne smejo biti nosilci dednih napak. Obvezen je veterinarski pregled žrebcev privedenih na pregled za odbiro plemenjakov. Veterinarski pregled kobil ob pregledu za sprejem v rodovnik ni obvezen, v spornih primerih pa lahko komisija zahteva veterinarsko poročilo.

V rodovniško knjigo ne morejo biti vpisane živali, ki imajo prirojene morfološke in/ali fiziološke konstitucijske napake. Živali pri katerih se ugotovi kile, napake na zobovju, kriptorhizem, obsežna depigmentacija kože, depigmentacija šarenice, kronični obstruktivski bronhitis ali poletni ekcem, ne morejo biti vpisane v rodovniško knjigo. V primeru, da se pri živalih ugotovi druge morfološke napake: izrazito nežna konstitucija, neizraženi spolni znaki, nepravilne oblike prsi – zelo ozka, plitke prsi, razplečenost, močno uleknjen hrbet, slaboten, deformiran skelet, zelo mehki biclji, zelo slabotni sklepi, hujše napake v stojah, slaba, spačena kopita, ali, fiziološke napake - motnje v funkciji različnih organskih sistemov, ki se odražajo na: zdravju, kondiciji, temperamentu, spolni aktivnosti – sposobnosti, se te presojujejo pri ocenjevanju lastnosti zunanosti (morfološke) ali z veterinarskim diagnostičnim pregledom (fiziološke napake).

Razvrščanje v kakovostne razrede

Žrebce in kobile bosanskih planinskih konj se razvršča v kakovostne razrede glede na njihovo oceno lastnosti zunanosti. Razredi, v katere se razvršča živali in merila za razvrščanje v razrede, so opredeljena v Pravilih o vodenju rodovniške knjige. V elitni kakovostni razred se lahko razvrsti živali, ki glede na oceno lastnosti zunanosti uvrščene najmanj v 2a kakovostni razred in izpolnjujejo ostale pogoje predpisane s Pravili o vodenju rodovniške knjige.

Odbira plemenskih živali

Odbira plemenjakov

Komisijo za odbiro plemenskih žrebcev bosanskih planinskih konj imenuje strokovni svet MZRBPK. V komisiji so zastopani predstavniki rejcev in predstavniki drugih strokovnih organizacij v konjereji, ki sodelujejo pri izvajanju rejskega programa. Na pregled za odbiro plemenjakov so lahko privedeni žrebci bosanskega planinskega konja, najprej v tretjem letu starosti, rojeni pred 15. julijem, pri katerih je bila v letu rojstva opravljena ocena lastnosti zunanosti.

Žrebci se pripustijo k pregledu za odbiro plemenskih žrebcev na osnovi :

- a. ustreznega porekla
- b. zadovoljive ocene lastnosti zunanosti

Lastnik žrebca mora predložiti veterinarsko zdravstveno potrdilo, ki potrjuje:

- da žrebec nima prirojenih konstitucijskih napak, ki bi bile lahko dednega izvora,
- da pri žrebcu ni bil opravljen kakršenkoli operativni poseg s ciljem korekcije telesne pomanjkljivosti.

Za osemenjevanje so lahko priznani le žrebci vpisani v knjigo žrebcev glavnega dela rodovniške knjige. V populaciji bosanskega planinskega konja sta zastopani 2 linij, linija Miško in linija Barut.

Odbira ženskih živali

Komisijo za oceno in odbiro plemenskih kobil posavske pasme imenuje strokovni svet MZRBPK. Na ocenjevanje in odbiro za vpis v rodovniško knjigo so lahko privedene kobile bosanske planinske pasme, starejše od treh let. Merila za odbiro ženskih živali so predpisana s Pravili o vodenju rodovniške knjige. Za prenos zarodkov so lahko priznane le kobile, ki so ocenjene v elitni in I. razred.

Zagotavljanje plemenjakov

Potrebno število plemenjakov se zagotavlja:

- z zrejo plemenskih žrebcev v lasti rejcev,
- z nakupom plemenjakov.

Letni program uporabe plemenjakov

Zaradi preprečevanja parjenja v sorodstvu je potrebno nadzorovano parjenje živali. Parjenje v sorodstvu se nadzoruje z nadzorom pripusta, ki ga izvajajo imetniki plemenskih žrebcev in MZRBPK.

Izdajanje zootehniške dokumentacije

Vse zootehniške dokumente, spričevala in potrdila za živali izdaja rejcem druga priznana organizacija v konjereji – DPO VF, na podlagi pogodbe o sodelovanju z MZRBPK. Rejci lahko pridobijo zootehniška potrdila le za živali, ki so registrirane in vpisane v Rodovniško knjigo v skladu s Pravili o vodenju rodovniške knjige. Osnovni zootehniški dokument je Identifikacijski dokument, ki je obenem tudi izkaz o poreklu. ID se izda v predpisani obliki v skladu s predpisi, ki urejajo identifikacijo in registracijo kopitarjev. Zootehniški dokument o registraciji žrebeta se izdaja rejcem za vsako žrebe, vpisano v register čistopasemskih žrebet, v letu registracije. Zootehniški dokument o priznanju plemenskega žrebca se izdaja v predpisani obliki po končani odbiri in priznanju plemenjakov. Zootehniški dokument o vpisu kobile v rodovniško knjigo se izdaja rejcem v enaki obliki, kot je predpisana za plemenske žrebce do konca leta, v katerem so bile vpisane v rodovniško knjigo. Rejcem se v obliki pisnega poročila izdaja tudi potrdilo o udeležbi in uvrstitvi živali na ocenjevanjih na razstavah, ki jih organizira rejska organizacija. Vsa izdana zootehniška dokumentacija se rejcem izdaja po pošti ali vroči osebno,

na sedežu DPO. Vsa izdana zootehniška dokumentacija mora biti ob izpisu živali iz Rodovniške knjige predložena izdajatelju.

V register žrebet je bilo v letih 2011 do 2016 vpisanih 209 žrebet bosanskega planinskega konja. V populaciji registriranih žrebet prevladujejo žrebičke (tabela). Skupno je bilo registriranih 113 žrebičk in 96 žrebčkov.

Leto	Drugo		Borike		skupaj
	M	Ž	M	Ž	
2011	0	3	8	26	37
2012	9	5	11	9	34
2013	8	6	10	11	35
2014	9	16	12	9	46
2015	9	8	13	11	41
2016	7	9			16
Skupaj	42	47	54	66	209

Dodatno označevanje konj

Bosansko planinske konje se lahko dodatno označuje z žigosanjem z vročim žigom v skladu s prepisi, ki urejajo zaščito živali.

Žrebeta se žigosa po opravljenem identifikacijskem in registracijskem pregledu na levo sedlišče, in sicer z žigom s črko, ki označuje ergelo/rejski center in žigom z matično številko pod njim.

ZAGOTAVLJANJE ŠIRJENJA GENETSKEGA NAPREDKA

Širjenje genetskega napredka v populaciji bosanskih planinskih konj se zagotavlja z izvajanjem ukrepov oz. nalog rejskega programa, ki zagotavljajo tekočo identifikacijo in registracijo živali ter z izvajanjem selekcijskega programa, ki omogoča razvrščanje živali v kakovostne razrede.

Ohranjanje genetske variabilnosti

Ohranjanje genetske variabilnosti se zagotavlja:

- z ohranjanjem zadostnega števila plemenskih živali posameznih linij žrebcev in rodov kobil,
- s pripravo letnega programa uporabe plemenjakov.

Ohranjanje zadostnega števila živali

Ohranjanje zadostnega števila živali v aktivni populaciji bosanskih planinskih konj, katere velikost je opredeljena v tem programu, je najpomembnejši ukrep za zagotavljanje genetske variabilnosti. Pomembno je zlasti ohranjanje zadostnega števila plemenjakov, ki se zagotavlja:

- z načrtno odbiro plemenskih žrebcev,
- z nakupom in najemom posameznih plemenjakov.

Program parjenja

Ukrepi s katerimi bo mogoče dolgoročno obvladovati problematiko reje glede preozkega sorodstva, so predvsem načrtna odbira in po potrebi uvoz zadostnega števila plemenjakov, razvrstitev le teh v linije glede na začetnika, izdelava letnega programa parjenja za registrirano populacijo plemenskih živali, zasledovanje pojava depresij zaradi reje v sorodstvu in še zlasti prirojnih konstitucijskih napak in dosledno izločanje prizadetih živali.

Ohranjanje pasme - genetske in strateške rezerve

Glede na število živali, vključenih v rejski program je bosanski planinski konj kritično ogrožena pasma. Strateške rezerve predstavlja populacija živali v tipu bosanskega planinskega konja, ki se lahko po testiranju mtDNA razvršča v dodatni del rodovniške knjige. Čeprav se pasma ohranja »in situ«, v tradicionalnih pogojih reje, bodo za zagotavljanje in vzdrževanje genetskih rezerv potrebni dodatni ukrepi, posebej pa preučitev možnosti za ustanovitev banke plemenskega materiala »in vitro«.

Genotipizacija in preverjanje starševstva

Vsi žrebčki, ki so odbrani za plemenske žrebce se lahko registrirajo le s preverjanjem porekla na osnovi preiskave krvi z molekularnimi genetskimi preiskavami. Preverjanje starševstva pri konjih potrjuje rodovnik in veljavnost rodovniške knjige za posamezno pasmo.

Genotipizacijo in preverjanje starševstva na osnovi mikrosatelitskih označevalcev lahko opravi samo pooblaščen laboratorij, priznan pri organizaciji ISAG (International Society of Animal Ge

Doc. dr. Matjaž Mesarič, DVM

Strokovni vodja rejskega programa za bosanskega planinskega konja